

ADRIAN DINU RACHIERU

***MITOGRAFII
LIRICE***

**MAGDA ISANOS
ȘI
„CÂNTECUL VIETII”**

„Nu știu, eu
sorb cântecul sau el mă soarbe”

MAGDA ISANOS ȘI „CÂNTECUL VIEȚII”

La Suceava și Udești s-a desfășurat o nouă ediție a *Festivalului-concurs Eusebiu Camilar-Magda Isanos* (poezie, proză, reportaj).

Casa Memorială „Eusebiu Camilar”, aflată în comuna Udești-Suceava

Evenimentul, recent consumat (13-14 mai a.c.), oferă un bun prilej de a readuce în atenție lirica Magdei Isanos, o poetă (regretabil) uitată. Cea care, conectată „beției” existențiale, ignorând parcă semnele morții (invocate însă repetitiv, întreținând o stare obsesivă), se desfășoară exuberant, cu o grabă nevrotică, dintr-un instinct de autoapărare, sesiza Alex Ștefănescu, postfațând volumul *Poezie (Literatura din Basarabia*, Ed. Știința-Arc, 2004). Curios, în pofida vorbelor elogioase, criticul o ignoră în *Istoria sa*, ca și N. Manolescu, dealtminteri.

Confiscată de presimțiri funebre („sufletu-mi arde de-o flacără înfricoșată”), poeta, contemplând explozia vegetală, feminizând natura dovedește, paradoxal, vitalism; dar e vorba de un *panteism diafan* (cf. I. Rotaru), de un umanism patetic și de o „religiozitate mignonă” (cf. Marian Popa). Încât, cu „tristeți de călător”, râvnind un „snop de soare”, trecând de la revoltă la împăcare, și-a însoțit zborul frânt pe cerul literaturii. Disponibilitățile de mare poetă, cum observase Constantin Ciopraga, au explodat sub semnul urgenței, omagiind

frenetic viața și încercând a învinge disperarea. Evident, suferința, boala, infirmitatea, sentimentul sfârșitului iminent i-au acutizat sensibilitatea și au grăbit maturizarea poetei, arzând etapele. Dar spaimile existențiale și „trena morții” nu închipuie tablouri apocaliptice, nu hrănesc disperări expuse în vitrină și nu sunt trase într-un estetism rece. Mai degrabă o rugă despletită se insinuează în aceste versuri elogiind „zarea pământului verde”, nădăjduind într-o existență prelungită postum („ca și cum aş sta lângă vatră”). Născută la Iași, la 17 aprilie 1916, Magda Isanos și-a legat copilăria și adolescența de spațiul basarabean, părinții fiind medici la Costiujeni, în coasta Chișinăului. Primele sale poezii vor fi găzduite în revista *Licurici* (nr. 2/1932), publicație a Liceului de băieți „B. P. Hasdeu”. Reamintim că prima revistă serioasă în care publică Magda Isanos este *Viața Basarabiei: poezia Ploaie* (nr. 3, martie 1934). Era atunci elevă în ultimul an de liceu. Este posibil ca accesul în paginile revistei (dacă se punea problema unei facilitări) să-i fi fost înlesnit de mătușa ei, dr. Elena Alistar, ea însăși

publicistă, importantă figură politică și culturală a Basarabiei.

Viața Basarabiei, editată de Asociația Culturală *Cuvânt Moldovenesc* (înființată în 1931), sub directoratul lui Pan Halippa, era menită să propage, literar vorbind, programul Asociației, și anume „crearea, ajutorarea și susținerea faptelor de cultură națională și educație cetățenească”, „să ajute Basarabia în scop de a progresa pe calea culturii naționale, educației cetățenești, încurajând-o și sprijinind-o în toate începuturile bune”. Se dorea deci o continuatoare a programului Astei Basarabene, promovat de *România Nouă* a lui Onisifor Ghibu, în anii primului război mondial și după. Notăm parantetic că termenul *național* avea, în acel context, alt înțeles decât în mod obișnuit; el privea strict Basarabia, ca entitate autonomă, cu treze reflexe de apărare, încurajând *spiritul autohton*. Opera sa, ne informează Mihai Cimpoi, urmează îndeaproape programul revistei. Afirmația, credem, e discutabilă câtă vreme, de pildă, articolul-bilanț *Anul literar 1938 în Basarabia*, apărut în nr. 1/1939 al revistei, semnat de N. Costenco,

nici nu pomenește numele poetei, recunoscând că în viața literară basarabeană „totul se petrece într-o tihnă vrednică de timpuri fără memorie, în deplin dezacord cu ritmul vremii actuale”. Colaboratoare de nădejde, până în 1940, a *Însemnărilor ieșene* (înființată de Gr. T. Popa), Magda Isanos a fost considerată un „copil” al publicației (cf. Elisabeta Isanos); iar „ruptura” de *Viața Basarabiei* era inevitabilă câtă vreme revista, fluturând belicos teza autohtonismului se înnămolise în specificism și regionalism îngust. Debutul editorial se produce în 1943 când, la 1 iunie, sub egida Institutului de Arte Grafice BRAWO din Iași apare volumul *Poezii*, singurul volum antum. Poeta, de o mare sensibilitate și sinceritate în desfășurările sale lirice contractase o căsătorie scurtă cu Leon Pantelev și mai apoi, în 1938, se va însoți cu Eusebiu Camilar (Zeby), consfințind „mariajul dintre poezie și proză”, cum s-a spus. În același an își lua licența în Drept. Va sfârși la București (m. 17 noiembrie 1944), la nici 29 de ani.

Singura culegere antumă, adunând doar 38 de titluri probează o gesticulație

tumultoasă, cu evlavioase iluminări, conjugând pasionalitatea și luciditatea. Vor urma *Cântarea munților* (1945), cu o prezentare semnată de M. Beniuc și, peste un an, *Țara luminii* (*Svetuciaia Basarabia*, am putea zice bănuind dedicația), aducând „fiorul așteptat al poeziei noi”. *Imnuri pentru pământ*, un manuscris predat la Editura Fundațiilor Regale în noiembrie 1944 („cu câteva zile înainte de a muri”, mărturisea Eusebiu Camilar), n-a mai apărut. Firește, zestrea sa lirică, vădind poftă de viață însoțită însă de obsesive cugetări sumbre și un clasicism solar pigmentat cu premoniții negre a fost exploatată editorial, fie în țară, fie la Chișinău, unde o stradă, din neglijență (*oare?*) a fost botezată *Isanov*. Poeta n-a fost uitată și drept dovadă stau și exegezele ivite în anii din urmă (Elisabeta Isanos, Aliona Grati, George Sanda). Și dacă „boala de moarte”, după spusa lui S. Kierkegaard, ne urmărește implacabil este indiscutabil că Magda Isanos ne-a oferit, sesiza tânărul N. Manolescu, „unele din cele mai calm-sfâșietoare poezii închinat morții”. Să adăugăm contrapunctic că în ciclul *Poemelor pentru soare* (*Voința*, 27

aprilie 1941), Magda Isanos își mărturisea nostalgiile sudiste: „Este o țară undeva peste mări / De care ochii mei sunt flămânzi”. Știind că strămoșii paterni ai Magdei au plecat din Samos (pe la 1750, crede Elisabeta Isanos) visata călătorie spre sud este întrutotul explicabilă, îndreptățind o solaritate mereu primejduită de neliniștile care o învăluie, anunțând trecerea în neființă („marele popas”). Cu prospețime și fragede uimiri, poeta descoperă „sensul luminos al lumii”. Exaltările ei se cheltuie spontan, lasă senzația improvizației, desfășoară o simplitate patetică. Totuși, să nu uităm, exuberanța – împinsă la temperatura incandescenței – este controlată iar tragismul răscolitor (invocând o situație-limită) conduce spre o rezolvare panteistă, stingând angoasele până la blagianul „capăt de cale”. Această contopire cu lumea vegetală induce, s-a spus, o viziune mioritică; cea care „se învață a muri” speră că va dăinui în ierburi și flori, veghind la liniștea lumii. Bineînțeles, nucleul dramatic al acestei poezii, tema / teama călătoriei spre *dincolo*, bolile care o asaltează cheamă în sprijin un energetism

testamentar, scutit de povara suavităților și dulcegăriilor. Poeta va mărturisi: „Sufletu-mi arde de o flacără înfricoșată”. Iubirea-maladie, bolile, apăsarea singurătății nu obstrucționează gândul că frumusețea și binele vor domni în lume. Animată de stări contrarii, în conflict, poeta „cu buze reci-fierbinți” inocentează *lumea-grădină* (cf. Aliona Grati), cântă omul primordial, cel „fără timp și fără vină”, pământul „fecundat de soare” și invocă „beția de lumină”. Acest freamăt extatic, de o cuceritoare senzualitate suavă dezvăluie un suflet lilial, ancorând într-o „deltă de vise” și ascultând „orga pădurilor”. Candoarea evlavioasă a poetei îmbracă tonuri tandre, materne; confesivă, risipind afecțiune și „arzând” mărturisitor, cucerită de o „naivă mirare”, Magda Isanos produce / secretă un lirism natural, doldora de vise vegetale, tutelate de o divinitate rășfrântă în miracolul vieții, de frapantă prospețime. Intimismul, biograficul coabitează cu această explozie vegetală, procurând o stare de fericire pe suport panteist. Pădurea, de pildă, e un loc tămăduitor, resacralizat sub veghea „ochiului de lumină”; simbolul apei,

valorizat feminin, ne însoțește calmând motivul anxios al propriei dispariții, dizolvând șirul de antinomii prin trecerea în vegetal, visând reîntoarcerea.

Paradoxal, în pofida undei deceptivă care o scaldă, poezia Magdei Isanos-Camilar a fost / este percepută ca fiind *vitalistă*. Mai mult, considerată „un copil al vremurilor noi” (scrisa Cella Serghi), chiar poeta a fost văzută ca o luptătoare, doritoare să pună ordine într-o lume ieșită din matcă. Să nu uităm, eram în plin război și poeta, dincolo de „gimnastica filosofică”, însetată de adevăr, nădăjduia, vedea – cu inima plină de speranțe – venind viitorul („o lume feciorelnică”). Chiar mărturisirea că s-a ținut „departe de oameni” și „inima singuratică” s-a trezit, în fine, rușinată să mai scrie „despre flori”. Acest puseu militant-agitatoristic corectă *un suflet mic*, contaminat de febră revoluționară, dezvoltând un vizionarism mistic „de speță basarabeană”, cum aprecia Mihai Cimpoi. Poeta dorea să scrie „de țărini și oamenii lor” (v. *Cine va cânta*) cheltuind „puține cuvinte”, invoca „pilda șuvoaielor revărsate”. Dar eticheta de *poetă-*

luptătoare se justifică, credem, mai ales prin apriga dorință / voință de a trăi. Viața-vârtej, tinerețea și dragostea, obsesia singurătății, suferința, „calicia” în care se zbate (mărturisea într-o scrisoare), toate o macină și își află tămăduirea în „limba simplă a bucuriilor”. Temperament independent, Magda Isanos evocă „bucuria fragedă” a ființării și îi aduce prinos de slavă; dar are premoniția morții, își simte destinul și va recunoaște: „mi-a fost, se vede, scris să plâng”. Boala are o evoluție „fadroaiantă” (precizează într-o altă epistolă, ea fiind „scribul familiei”). Totuși, cu fruntea „lângă cer”, gustând „bucuria de-a fi tânăr sub soare” ea dovedește o vitalitate copleșitoare, contagioasă, îmbătată de spectacolul naturalistic. Precum în poemul testamentar dedicat „femeii care iubea primăvara”; acolo, grădina paradisiacă (o livadă întomnată) poartă deja însemnele morții. Chiar dacă viața „sună înalt” poeta știe prea bine că „n-o să fim a doua oară”. Conștientizează, așadar, *trecerea*, suportă dureros tirania limitelor, are conștiința sfârșitului aflându-și odihna în „pământul cald”. Fiindcă oamenii „s-acopăr cu

moarte"... Acest *destin comun* („vom cădea sub coasă”, avertizează un vers din *Iarba*) îngăduie comuniunea cu natura; iarba e „sora cea bună” încât poeta refuză, cu un gest orgolios, „raiul trist”. Contopirea panteistă îi rezervă o beatitudine cosmică, alungând tenebrele morții. Se amăgește că o răzvrătire post-mortem ar fi cu putință: „și-oi scoate chip de floare, / din pământ, / obrazul tinereții de-altădată” (v. *La marginea cimitirului*). Fiindcă, aflăm, „în flori își deschis morții fereștile” (v. *Flori*). Cea plecată va mirosi a țărână, crede că în „pământul cald” îi va fi bine; totuși, o interogație o stăpânește terifiant: „Tu, ochi, cum ai să rabzi să nu le vezi?” Reîntoarcerea e interzisă așadar, chiar un poem recapitulativ lansează interdicția: *Copilul meu, să nu mă cauți*.

Obsedată de certitudinea morții poeta cere un răgaz (v. *Doamne, n-am isprăvit*). Din păcate nu s-a putut bucura de el. Și dacă doar destinele frânte sunt cele împlinite (cum credea Cioran) atunci putem conchide că în scurtul popas pământesc Magda Isanos și-a împlinit destinul poetic. Celebritatea nu se datorează faptului că a murit tânără

(insinua Marian Popa) deși nu negăm că accidentul biologic intră în ecuația valorizării. Nici tentativa de politizare a acestei lirici, încercându-se o recuperare pe linie ideologică, n-a prea avut sorti de izbândă. Încât, departe de capcanele poeziei „leneșe”, îndatorată unui feminism dulceag, Magda Isanos dezvoltă – nota M. Cimpoi – *un blagianism de fond*, vidat, e drept, de substanță metafizică ori tensiune vizionară. Fără elogiile inflaționiste, urmele sale scriptice, eliberând o jubilație senzorială, durează și vor subjuga, suntem convinși, și sensibilitatea receptivă a viitoarelor cohorte de cititori.

Scrisă sub iminența morții, când lumina „fuge” și o „mână misterioasă” alungă florile, cântând, cu exuberanță senzorială, *grădina* ca metaforă a paradisiului sufletesc și spațiu securizant (cum demonstra, temeinic, Aliona Grati), poezia Magdei Isanos, fără a se înscrie în orizontul metafizic dar și fără a suferi de „naivism”, vorbește convingător, cu vibrație orfică, despre bucuria „de-a fi tânăr sub soare”. Cu sete de viață, așadar, îngemănând luciditatea cu pasionalitatea, poeta, tumultoasă pe alocuri, rostindu-și

spaimile și repudiind dulcegăriile, știa prea bine că *moartea* e „marele popas”.

Cumva „culpabilă” (probabil) pentru intimismul cultivat (cu decență, în ton cald, fără a exhiba impudoriile eului), Magda Isanos își exprima, am văzut, „dragostea de oameni neînvinșă” aducând, cu știuta-i sinceritate și simplitate, „veștile mari”. Va cânta, așadar, *Anul unu* și ziua păcii, denunță „abatoarele Istoriei” și slăvește lumea nouă: o revărsare de forțe, entuziasm, curcubee falnice, holde și imnuri, cântecul-leagăn etc. fără a cădea în capcana poeziei de tribună, lozincardă: „De ramuri și flori / Eram plină până-n subsuori”. Încrederea în oameni o îndreptățește să invoce „cuvinte de foc” chiar dacă sfârșitul e anxios-perceptibil: „Trebuie să preamăresc ceva și să mor”. Poeta ne asigură însă: „Cântecul e-n mine”. Lepădându-se de intimismul excesiv, repudiind dulcegăriile sentimentaloides (ca păcate congenitale ale abundantului lirism feminin), ea semna „prologul poeziei de azi” (Marin Bucur, 1964). Și propunea o ingenioasă *ars combinatoria* (cf. Aliona Grati), acutizând – printr-o neliniște resemnată –

„sindromul temporal”. Știind că va părăsi curând această lume, *învățând a muri*, oferindu-și complice, sesiza Constantin Ciopraga, „un schimb de priviri cu moartea”.

Urmând a se risipi în acel *ținut luminos*, în promisiul confort al spațiilor familiale, multiplicată în ipostaze vegetale: „florile trosnesc / Ca niște-aripi de înger care cresc”. Amânând, neîncrezătoare, acest inevitabil final: „nu pot crede c-am să mor în curând”; convinsă chiar de șansa *învierii*: „Ieși din sicriu / și privește: răsare soarele”. Dar explozia de vitalitate (copleșitoare) contrastează flagrant cu tristețea din adânc; viața „sună înalt” dar finitudinea ne cheamă: „ne-ntoarcem în pământ”.

Cea care își dorea să scrie „cu puține cuvinte”, dăruindu-ne, cu naturalețe, fluidul afectiv, arderea etc. se dedublează parcă (fără a trișa), observa Călina Trifan: „Atunci au venit îngerii și m-au chemat, / Doamne, nu pot pleca, n-am terminat! / Deschide colivia, să zboare / cântecele mele nerăbdătoare” (v. *Doamne, n-am isprăvit*). Poeta de „o rară profunzime” (ne anunța Mihai Codreanu),

cea care știa prea bine că „Atâta soare, Doamne, - atâta soare / o să mai fie în lume după noi” s-a retras definitiv, rămânând o voce inconfundabilă, de un tragism răscolitor, în peisajul liricii românești. Chiar dacă N. Manolescu, revizuiindu-se, o expediază acum pe lista „autorilor de dicționar”...

ADRIAN DINU RACHIERU